

Můj otec byl čtyřicet let učitelem v pošumavské vesnici N. Škola byla dobrá a proto také tužbou mnohých mladších „pánů bratrů“, jak se tenkrát místo panského „kolego“ titulovali.

Do N. bylo mnoho obcí přiškoleno a ve všech měli děti jako máku. Proto vynášel sobotales do roka slušný groš. Neměli jsme tedy, ač nás bylo osm dětí, nikdy nouzi. Té užil otec do vrchovata za svého mládí, když byl podučitelem, či „mládencem“ učitelským, a měl ročně sedm zlatých stříbra a stravu „po střídě“, t. j., když chodil na obědy od čísla do čísla.

Kromě sobotalesu byly ještě jiné příjmy: koleda, desátky z obilí, vajec; bochníků chleba a hojné dary. Také byl nebožtík otec rádcem a tak trochu notářem nejen veškeré vesnice, nýbrž i krajiny, psal svatební smlouvy, poslední vůle a často rovnal domácí spory, a vždy zdárně, protože byl moudrý a rozumný a požíval u svého lidu váhy a lásky.

Jako všichni učitelé tehdejší doby měl i můj otec na starosti kostelní službu. V tom jsme mu všichni pomáhali. On hrál na varhany, sestry zpívaly, jeden z nás pěti hochů oblékal pana faráře, když se strojil k oltáři, a rozsvěcoval svíčky, jeden ministroval, jeden zvonil.

Když starší dospěv na studie se odebral, nastoupil mladší v jeho „úřad“ a tak postoupil. Byloť od zvoně-

ní až k rozsvěcování svíček několik stupňů a odbývati je „na přeskáčku“ nebylo možná.

Na mne se shrnuly posléze všechny ty funkce, protože jsem byl nejmladší. Tu prvotní a nejnižší konal jsem nejraději. Nabylť jsem ve zvonění cviku nemalého. Začal jsem jemným pianissimem, přecházel jsem crescendo až do nejmocnějšího fortissima a pak zase ponenáhlu descrescendo, k jemnému, šeptajícimu pianissimu.

Ty se usmíváš, ale věř si nebo ne. Žádná to sebechvála, a povídám, že to žádný po mně nedovedl a že žádný nedovedl tak „podtrhnouti“ třeba i „Velký“, jak jsme říkali našemu největšímu zvonu. Zastavil jsem ho, že se mu srdce rázem zarazilo. Však také farář Černý ihned poznal, vzal-li někdo jiný nežli já zvon, a volával tu netrpělivě:

„Bože, který hudlař zas tam vylezl!“

Měl jsem za to pana faráře rád, že mému zvonění rozuměl, a když chudák se odebral na věčnost, zazvonil jsem mu hodinku, až všechna osada plakala. Naříkal, plakal umíráček, plakal já pod ním, plakali lidé dole a snad bych byl nepřestal zvonit, kdyby se chudáku zvonu nebylo utrhlo srdce.

Že jsme vykonávali tedy službu kostelnickou, měli jsme také klíče od kostela. Visely v naší světnici hned u dveří na veliké skobě. Byly tři. Nejsvrchnějším se otevíral kostel, prostředním chor, a spodní byl od kostnice. Klíče ty nás hochy zajímaly, zvláště vrchní dva, veliké a duté, které nám sloužily často za píšťalu.

Pískávali jsme na ně, až uši zaléhaly, a přestali teprve, když na nás nebožka matka přišla, zlobíc se, že voláme bídu do stavení.

Třetího klíče, od kostnice, jsme se báli. Nikdo se ho ani netekl, a visel po všecken čas nehnutě. Bylyť máry uschovány pod schody ve zvonici a příkrov měl pan farář. Tak zůstávala kostnice ustavičně zamčená. Jen jednou za mé paměti otevřely se její šedivé, kopřivami zarostlé dveře. Událost, která starým klíčem v naší světnici hnula, nevymizí mně nikdy z paměti.

II.

Starý Klásek pískával na klarinet už za mého dědečka o hrubé, byla-li „figurální,“ a ještě za mého otce chodil horlivě na kůr a pískal ještě horlivěji. Padesáte let velebil Pána Boha svým klarinetem. Pak mu došel dech, klarinet umlkl, a starý Klásek umřel. Neměl nic než jedny šaty, dva klarinety a barák.

Do šatů se oblékl, nežli vydechl svou duši, klarinety odkázal kůru a barák nechal „jen tak“. Neměl žádných příbuzných, nikoho na světě, a tak připadla Kláskova chalupa obci. Ta si toho dědictví tuze nevážila. Byloť stavení dosti sešlé a nájemník se žádný nehlásil. Podobalo se, že Kláskova chalupa se bude ještě nějakou dobu větrům a všeliké slotě bránit, až konečně bez kštice došků složí své červotočivé kosti, které si dědicové obecní roznesou a jimi sobě zatopí.

Však nastojte! Kupec se přihlásil. Přišel jakýsi šátkář, Pečovák mu říkali, k rychtáři, že by koupil Kláskovu chalupu. Rychtář myslil, že ten člověk mluví jen tak do větru, ale když viděl, že to myslí do opravdy, odkázal ho, až co obec řekne, že ji musí svolati. V neděli po požehnání poslal po sousedech paličku a když se sešli, položil právo na stůl a oznámil, oč běží. Obec se rozdvojila.

Jedni, aby se Pečovákovi stalo po vůli. Druzí, aby se mu chalupa Kláskova neprodávala; že je sice z okolí, ale přece cizí a že ho nikdo dobře nezná. Nejvíce zastávali toto mínění starý Poledne, nejbližší soused někdy starého Kláska. Bránil mínění své velmi houževnatě, tak že obec byla na vahách. V tu chvíli nejistoty přispěl svým vtipem jako vždy kmotr Pelíšek. Navrhnul, aby rychtář požádal za Kláskovu chalupu 30 zlatých stříbra, a těch že Pečovák jistě nedá, že mu to bude příliš mnoho. Návrh ten se většině zalíbil. I poslali slouhu pro Pečováka do hospody.

Jakmile přišel, vzali ho všichni jak náleží na mušku. Byl hezký muž, urostlý a statný. Jen oči mu nějak nepokojně těkaly.

„Vy tedy, šátkáři Pečováku,“ promluvil rychtář, „chcete koupit Kláskovnu?“

„Chci.“

„Nu, my vám ji prodáme, ale dáte za ni třicet zlatých stříbra.“

„Dám, a deset zlatých na litkup —“

Účinek té krátké odpovědi byl ohromný. Starý Po-

ledne začal sice znova proti prodeji, ale Pečovák odepjal veľký opasek, vysázel umluvenou sumu v samých dvacetníkách. A dvacetník byl u nás veľiká vzácnost, kterou bylo nejspíše vídati jen o křtinách, když se kladl dítěti do peřinky.

Lesk a zvuk stříbra omámily všecku obec, zvláště naděje hojného litkupu. Pelíšek byl s rozumem a vtipem v koncích a starý Poledne nadarmo mluvil a varoval jako Cassandra. Ze zlosti vyběhl ven a nepřestal se ani pak zlobiti, neboť jemu jako na výsměch dorážely až k jeho chalupě křik a smích z hospody, kdež Pelíšek vtipně porážku svou otočiv ve vítězství, statečně pil, že nápadem svým obecní jmění tak rozhojnil, a pil, až se dal do zpěvu své zamilované:

*„Ta naše hospoda z drobného kamení,
kdo nemá peníze, ať do ní nechodí —“*

A pak už také se ozvaly z hospody Honzovy dudy. „Jistě si pro něj poslali a naposledy se dají ještě dotance!“ pomyslí si rozzlobený Poledne a tak si pomyslíla jeho žena. Byla ještě mladá, krev a mléko, tudíž což divu, že měla sto chutí rozběhnouti se k hospodě. Jindy jí starý Poledne ani tuze nebránil, když se šla podívat k muzice, ale tentokráte se s ní zrovna vyvadil. Žena poslechla, s mužem však ve světnici nezůstala. Vzduchující usedla dole na zahradě, pod starou hruší nedaleko potoka, jenž byl přirozenou hranicí mezi jejich a Kláskovou zpustlou zahrádkou. Zůstala tam naschvál až do večera. V tu dobu přišel nový sou-

sed, Pečovák, kterého podnapilí, rozveselení sousedé vyprovázeli s muzikou.

Honza statečně foukal, škubal sebou jako posedlý a dudy ječely a vřeštěly. V tu chvíli, jak mladá žena za potokem se dívala na rozjařený průvod a nového souseda si vyhlížela, přišel pro ni muž, aby nechala vzdorů a šla domů.

III.

Poledne proto nechtěl, aby byla Kláskova chalupa prodána, poněvadž se o ni hlásil „cizí“. Ani netušil, že se brání svému neštěstí. Nového souseda, protože se tak vetřel, neměl v lásce, a Pečovák také zvěděl, co Poledne proti němu mluvil, a jak mu Kláskovy chalupy nepřál. Než z počátku nedával toho znát a snažil se, aby se sousedem byl v dobré vůli. Chalupu si řádně opravil a pak se také dal do zahrádky; tak často vídal sousedovu mladou ženu na záspi, na zahradě za potokem, nebo u potoka s nádobím, s prádlem.

Byla na ni podívaná, na urostlou, statnou, mladou, kmitající se pod košatými stromy na zahradě, nebo máchající prádlo na lávce u potoka pod starými olšemi v průseku vrboví a houští olšového na břehu. Byla starého Poledne druhá žena. Ovdověv, bláznivě si ji oblíbil, a že byl bezdětný a měl slušný majetek, přemluvili příbuzní mladé děvče, aby si ho vzala a tak se opatřila. Poslechla a zamilovaný vdovec upsal jí v ra-

dosti své a v milostném opojení polovičku svého jmění.

A pořád ji měl stejně rád. Ona si ho sice z lásky nevzala, ale proto dosud vycházeli dobře. Až teď, co měli nového souseda. Rozumíš — Poledne si toho všiml, že Pečovák se dívá po jeho ženě, že ji rád pozoruje. Pak se s ní soused dal i do řeči, a mladá žena s ním patrně ráda mluvila. Muž jí to zakázal, a pak ji nechtěl nechat ani na zahradu. Jak bláznivě ji měl rád, tak bláznivě žárlil a hlídal každý její krok.

Zeně to bylo nemilo a obtížno. Bývaly proto mrzutosti; než o těch přeháňkách nikdo nezvěděl.

Mladá žena učinila konečně muži po vůli a kde mohla, sousedovi se vyhnula. Na zahradu a k potoku šla jen tehdy, když věděla, že Pečovák není doma. Poledne byl spokojen a z radosti koupil ženě krásný šátek.

* Ale hned potom strhlo se u něho boží dopuštění, až si o tom ve vsi povídali. Přišelť na divnou stopu. Žena jen na oko souseda se stranila a scházela se s ním potajmu. Povídali si lidé, jak si ho tuze zamilovala. I po té bouřce se nezměnila, a tajné schůzky ani pak nepřestaly, když Poledne se rozkativ, ženu svou zbil.

Rány rozzuřeného muže, jež měly býti lékem, staly se clixírem, který ženinu vášni ještě více rozplamenil. Aspoň šla řeč, že ona sama za sousedem běhá a že — a nad tím obecně trnuli — sama za ním chodí do jeho chalupy.

Bouře, jež bývaly u Polednů, neminuly také někdy

Kláskovu chalupu. Poledne ze zahrady za stavením nejednou se na souseda obořil, jenž na jeho hrubou střelbu jen úsměškem odpovídal a tak nepříteli ještě více rozohňoval. Jednou na večer hučelo zase Poledno stavení zlým křikem, až pojednou mladá hospodyně vyběhla a mihla se zahradou. Zmizela u potoka v houští prve nežli Poledne vyběhl na zahradu. Lidé se sběhli a viděli, jak se žene k potoku, jakoby mířil k Pečovákovi. A skutečně přešel na druhý břeh a stánu na sousedově zahrádce. Ale tu se mu Pečovák postavil do cesty. Rozvážnější sousedé přiběhli, aby zabránili neštěstí.

Roztrhli oba soky a odvedli domů. Poledne, jenž ustavičně lál a zle hrozil svému sousedu.

Pak všechno ztichlo; než okolo půlnoci zahlédli dva sousedé, jdoucí z hospody, jak se Poledne plíží k sousedově chalupě a jak ji obchází. Myslili, že stopuje ženu, která mu z domu utekla.

Nechali jej, ani ho neoslovili. Ale jen domů došli a ještě nedolehli, strhl se křik, že hoří. A hořelo. Někdy Kláskova, nyní Pečovákova chalupa byla v plamenech.

IV.

Pečovák vyhořel. Druhého dne přišli četníci z města a zatkli Poledne. Pečovák jej udal jako žháře. Měl kolik svědků, kteří dosvědčili, že Poledne na večer před požárem a před tím nejednou za vady a ve vzteku pohrozil mu ohněm. Nejhorší bylo, že také ti dva

sousedé pověděli, jak se žárlivý manžel plížil v noci před samým ohněm kolem Pečovákova stavení.

Na podrobnosti se už nepamatuju. Jen tolik vím, že Poledne byl na několik let odsouzen. Zaklínal se sice živým Bohem, že je nevinen, že jen proto byl v noci u sousedova stavení, aby se přesvědčil, je-li tam žena, oheň že vyšel z chalupy, že si Pečovák zapálil sám, aby se jeho, Poledne zbavil. Než ubohému muži nedali víry. Všecka ves byla pobouřena. Nebylo snad člověka, který by byl při Pečováku, zvláště pak, když vyšlo najevo, že byl dobře pojištěn a že dostal náhradu. Tu již mnohý se počal viklati ve svém přesvědčení, že Poledne zapálil. Ženské zas na nevěrnou jeho ženu zanevřely, a tím více, když se pak ukázalo, že je sama druhá.

Starý muž její seděl už rok v žaláři, když se jí narodil chlapec. Ale hanby své nepřežila. Umřelať v šesti nedělích a děcko její brzy po ní.

Pečovák pak odešel do světa a nevrátil se, až za dlouhý, dlouhý čas a — mrtev. Našli ho totiž u vsi na pokraji lesíka zabitého. Povídali, že ho tam utloukli, když se vracel z krčmy, stojící o samotě kus za vsí, kdež celou skoro noc hrál s čistou chasou v karty a všecky je obehrál.

Na večer toho dne byl jsem sám doma. Otec s matkou odešli odpoledne do města, sestry byly někde u kamarádky. Naše škola byla dřevěné, přízemní stavení a stála na vršíčku nade vsí za farou u kostela proti hřbitovu. Jiných sousedů jsme neměli.

Bylo v létě. Slunce sice již zapadlo, ale bylo ještě světlo. Seděl jsem u stolu, zády k otevřenému oknu a něco jsem kutil. Pojednou se ozve za mnou hlas:

„Je pan učitel doma?“

Ohlédnu se. Dech se mně zarazil a jistě také krev v žilách. V okně zrovna proti mně zpustlá hlava divně se lesknoucích očí, rozčuchaných, šedivých vlasů; po zarudlé tváři jí vyrážely vousy jako strniště, a v tom mne také ovanul zápach kořalky. Cizinec opakoval svou otázku. Vyrazil jsem konečně ze sebe, že není.

„Ty jsi jeho synáček, vidíš? Co pak mne neznáš?“ a tvář jeho se divně zkřivila. „Co pak se na starého Poledne nepamatuješ?“ Lekl jsem se ještě více. Zháň, člověk propuštěný z kriminálu! „Přišel jsem, abyste mne otevřeli kostnici. Máte klíč, vím. Pojd, otevři mne,“ povídal drsně chraptivým hlasem.

Napadlo mne v tom zděšení, abych zapřel, nebo abych utekl. Toto mi napadlo, když už bylo pozdě. Nebo ve dveřích mne zastavil zpustlý člověk s holí v ruce. A to byl Poledne!

„Pojď, pojd, hned tě zas pustím. Jen mne otevřeš.“

Co dělat? Přešli jsme přes cestu, po schůdkách ke vrátkům hřbitovním. Ohlížel jsem se, nejde-li někdo. Ale zrovna ani živé duše nikde. Na hřbitově bylo již šero. Jen za kostnicí, za obrubou leskl se zlatý pruh po západu. Byl jsem na smutné sousedství své zvyklý, hřbitova jsem se nebál ani v noci. Ale teď, když jsme se blížili ke kostnici, kam ráno odnesli zabitého Pečováka, pojala mne taková hrůza, že jsem zahodil klíč a

dal se na útěk. Slyšel jsem za sebou chraptivý Poledněv hlas, ale já, jako když mně hlavu zapálí, letěl jsem domů.

Bez dechu vrazil do světnice, zastal jsem otce svlékajícího si právě kabát. Přišel zrovna z města. Jakmile z mých urvaných slov vyrozuměl, co se děje, běžel na faru a odtud s farářem a pacholkem kvapil na hřbitov. Tím se mi navrátil klid a zvědavost zvítězila nad strachem. Šel jsem za muži. Už z kostnice bylo slyšeti křik chraptivého hlasu. Šedivá dvířka její byla otevřena. Vnitř na nebarvených marách ležel Pečovák, tak jak ho ráno našli, potlučený, plný smrtelných ran a krve. V slabém zákmitu vypadal ještě hrozněji. Ale děsné bylo, jak Poledne nad ním stál, tu pěstí, tu holí mrtvole hroze a lál a křičel:

„Vrať mně ženu! Vydej svědectví, že jsem nezapálil, že mě nevinne odsoudili. Vstaneš, Pečováku, vstaneš!“

A zase výkřiky a zvuky k nevypsání ječely kostnicí a tichým, šerým hřbitovem.

Farář a otec stěží odtrhli Poledne od mrtvoly. Byl jako posedlý, zuřivý, a myslím, že ne opilý. A ještě pak, když ho z kostnice vyvedli a ji zavřeli, nechtěl se hnouti; jako šílený zoufalec tloukl pěstí do šedivých dveří a volal Pečováka, aby vstal a vydal svědectví, že ho nevinne odsoudili, aby mu ženu navrátil.

Tak se navrátil starý Poledne domů z vězení. Byl zničen. Mnoho mu nezbylo z jeho jmění a ještě to málo propil. Té obvyklé medicíny zoufalých a zničených užíval hojně. Nám ve škole porušil nejednou klid i za dne, častěji však na večer. Slýchali jsme často ze hřbitova jeho drsný, chraplavý hlas, hrozně volající:

„Tak jsme se, ženo shledali? Tak jsi se mnou jednala? Vidíš mě, jak's mě připravila? —“

A od hrobu té nešťastnice potácel se do druhého koufa k zarostlému rovu a bil do něho pěstí a křičel:

„Vstaň, Pečováku! Vstaneš?! Vyznej se, žes zapálil a že jsem nevinný. Vstaneš, Pečováku!“

Ale Pečovák nevstal, aby vydal svědectví o nešťastníku, o němž všecka obec byla nyní přesvědčena, že seděl v kriminále nevinně, a jež všickni litovali a je-muž to všecko již nebylo nic platno.